

Mehmet Vehip (Kaçi) Paşa'nın Çanakkale Muharebelerindeki Yeri ve Önemi

Abdullah İLGAZİ* - Mustafa BIYIKLI**

ÖZET

Mehmet Vehip Paşa, Çanakkale Savaşları'nın önemli kumandanları arasında yer aldı. Seddülbahir saldırılarının en şiddetli olduğu dönemin sonlarında Çanakkale Savaşları'nda göreve başladı. Uyguladığı yeni ve etkili muharebe yöntemleriyle savaşın seyrini değiştiren kumandanlardan biri oldu. Bu yönüyle, birçok Alman komutanın da takdirini topladı. Profesyonel askeri kişiliği ve başarıları ile dikkat çekti. Çanakkale'den sonra Doğu Cephesi'ndeki başarıları, onun askeri becerisini ortaya koydu. İtalya-Habeşistan Savaşı'ndaki hizmetleri ve bu savaşta Habeş ordusunu yönetmesi, askeri dehasının bir sonucu olarak Türk ve dünya kamuoyuna yansdı.

Avrupa'da kalarak, Anadolu'daki Milli Mücadele'ye katılmaması, askeri bakımından olumlu bir davranış olarak kabul edilmedi. Ayrıca yurt dışındaki muhalefet gruplarıyla olan yakınlığı, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından hoş karşılanmadı ve vatandaşlıktan çıkarıldı. Ömrünün son 22 yılını Türkiye dışında geçirmek zorunda kaldı.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Vehip Paşa, Çanakkale Savaşları, Seddülbahir, Doğu Cephesi, İtalya-Habeşistan Savaşı.

* Prof. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü./
Kütahya. e-posta:gazi65@hotmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih
Bölümü./Kütahya. e-posta:mb.bilgi@gmail.com

The Position And Importance Of Mehmet Vehip (Kaçı) Pasha in the Gallipoli Wars

ABSTRACT

Mehmet Vehip Pasha was one of the major commanders of the Gallipoli Wars. He started to serve in the Gallipoli Wars at the end of the period in which the Seddülbahir attacks was very intense. He became one of the commanders who changed the course of the war with the new and effective methods of warfare he applied. In this respect he attracted the admiration of many German commanders. He drew attention with his professional soldierly personality and successes. Successes he gained in the Eastern Front after the Gallipoli Wars demonstrated his military skills. His services in the Italy-Ethiopia Wars and his management of the Ethiopia Army reflected in the Turkish and world public opinion as a result of his military genius.

He stayed in Europe and did not joined the National Struggle and, militarily, that has not been seen as a positive behaviour. Apart from that, his connexion with opposition groups has not been approved by Mustafa Kemal and his friends and he has been expatriated. He lived last 22 years of his life abroad.

Key Words: Mehmet Vehip Pasha, Gallipoli Wars, Seddülbahir, Eastern Front, Italy - Ethiopia wars.

Giriş

28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi ile süregelen gerginlik, Avusturya'nın Sırbistan'a savaş ilanı ile kontrolden çıktı. Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'dan oluşan Üçlü İttifak Devletleri ile İngiltere, Fransa ve Rusya'dan oluşan Üçlü İtilaf Devletleri dünyayı iki düşman kutba ayırdı. Bu iki kutuplu savaşta, Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan boğazlar, Avrupalılar için çok büyük bir stratejik öneme sahipti.

Birinci Dünya Savaşı'nın Çanakkale'de yoğunlaşması ise, daha çok Çarlık Rusya'nın durumu ve isteği üzerine gerçekleşti. İtilaf Devletleri hem Osmanlı Devleti'ni daha da zayıflatmak, hem de Çarlık Rusya'sına yardım etmek amacıyla Çanakkale Boğazı'na önce denizden, bunda başarılı olmayınca da karadan saldırdılar. Boğazları ve dolayısıyla İstanbul'u korumak zorunda olduğunu düşünen Osmanlı Devleti yaklaşık üç yüz bin kişilik bir orduyla topraklarını korumaya çalıştı.

Çanakkale Muharebeleri, Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli, en kritik ve en kanlı bir bölümünü teşkil etmektedir. Çanakkale Zaferi, Türk Milleti'nin açlık, fakirlik ve her türlü sıkıntıya rağmen kazandığı büyük bir askeri başarıdır. Bu başarıda elbette üstün yetenekli Türk subaylarının da payı büyüktü. Çanakkale Cephesi'nde Liman Von Sanders'in yönettiği V. Ordu emrinde ve Güney Grubu Komutanı olarak görev yapan Vehip Paşa, bu subaylardan biriydi.

Taşkent'ten Türkiye'ye göçmüş bir Türk ailesinin çocuğu olan Mehmet Vehip Paşa, Yanya Belediye başkanlarından Mehmet Emin Efendi'nin oğlu, Çanakkale Savaşı'nda kolordu komutanı olarak görev yapan Esat Paşa'nın küçük kardeşiydi¹. 1899-1900'de Harp Akademisi'ni 52. sınıfın birincisi olarak ve Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle bitirdi².

1 **Esat Paşa'nın Çanakkale Savaşı Hatıraları**, (Yay. Haz. İhsan Ilgar-Nurer Uğurlu), 2.Baskı, Örgün Yayınları, İstanbul 2003, EK: II, s.323-324.

2 Cemil Yavuz- Melike Bayrak, **Gün Gün Çanakkale**, Nesil Yayınları, İstanbul 2008, s.157.

Yemen’de bulunan IV. Ordu’da hizmete başlayan Vehip Bey, İmam Yayla ile yapılan savaşlarda ve bölgede asayişin sağlanmasında büyük bir rol oynadı. Daha sonra Diyarbakır Tümenine kurmay başkan olarak atandı³. Diyarbakır Tümeninde iken Kurmay Yüzbaşı Fahrettin Altay ile çalışırken, büyük bir arazi bilgisine ve komutanlık ahlakına sahip Tümen Komutanı Bahri Paşanın da takdirini kazandı. Ciddiyet, görevine olan düşkünlük ve disiplin her iki komutanın ortak özelliğiydi. Bu nedenle, Bahri Paşa’nın komutasında çalışmaktan memnun kaldığını Kurmay Yüzbaşı Fahrettin Altay’a şu sözlerle ifade ediyordu: “Keşke her komutan Bahri Paşa gibi olabilse...”⁴.

İttihatçılara yakınlığı nedeniyle İstanbul’a çağırılarak Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa tarafından henüz binbaşı rütbesinde iken, 1909 Ağustos ayında tuğgenerallik (mirliva) yetkileriyle Harp Okulu’nun komutanlığına atandı⁵. Harp Okulu ve Kuleli, disiplin ve eğitim kalitesi bakımından çok kötü durumda idi. Harp Okulu’nun düzeltilmesinde ve bozulan disiplinin sağlanmasında büyük bir başarı gösterdi. “Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi” adlı eserde bu konuyla ilgili şu ifadeler ilgi çekicidir: “Çok kısa zaman içinde okulun çehresi tamamen değişmiş ve gelecek için ümit verici bir öğrenim, eğitim ve disiplin yuvası haline gelmişti. Bu sayede Harp Okulu, kısa zamanda göğüs kabartacak ve iftihar edilecek bir disiplin örneği olmuştu.” Kurmay Binbaşı Vehip’in başarılı olmasında, bizzat kendisinin çok çalışkan, sert, disiplinli bir subay olması ve geniş yetkilerle göreve başlatılması etkili olmuştu⁶.

Çok başarılı bir grafik çizen Vehip Bey, 1912 yılına kadar bu önemli göreve devam etti. Balkan ve I. Dünya Savaşı’nda büyük hizmetleri görü-

3 Hatice İşıldak Kara, **Çanakkale Savaşları’na Katılan Türk ve Alman Generaller**, , DPÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2009, s.65. Çanakkale Savaşı’na katılan yüksek rütbeli komutanlar için bkz., Hülya Toker-Nurcan Aslan, **Birinci Dünya Savaşı’na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri**, C.I, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.

4 Esat Paşa’nın Çanakkale ..., s. 324.

5 Esat Paşa’nın Çanakkale ..., s.325.

6 Kara, a.g.t., s.67; Sermet Atacanlı, **Atatürk ve Çanakkale’nin Komutanları**, MEB Yayınları, İstanbul 2006, s. 95.

len genç subayların yetişmesinde, savaş gücünün, askeri disiplinin artırılmasında büyük emekleri görüldü⁷. Bağımsızlık Savaşı'ndaki ünlü komutanlar O'nun döneminde yetişti⁸. Harp Okulu'nda üç yıl kaldı ve burayı askeri bir kışla hüviyetinden çıkardıktan sonra, Kaymakamlığa (Yarbay) terfi ettirildi. Ağabeyi Esat Paşa ile birlikte Yanya Müstahkem Mevkii Komutanlığı emrine atandı⁹.

18 Ekim 1912- 5 Mart 1913 tarihleri arasında Yanya Kalesi'nde Osmanlı bayrağının dalgalanmasını sağlayan¹⁰ Vehip Paşa, ağabeyi Esat Paşa ile birlikte sekiz ay boyunca, açlık, sefalet ve hastalıkla uğraştı; yetersiz asker ve cephaneye rağmen Yanya Kalesi'ni savunarak ünlü komutanlar arasına girdi¹¹. Kalenin teslim protokolünü Metaksas ile karşılıklı görüşerek yaptı. Ancak, anlaşmaya uymayan Yunanlılar tarafından Atina'ya götürüldü ve dokuz ay süre ile tutuklu kaldı¹². Vehip Bey, Balkan Harbi sonunda esaretten döndüğünde hizmetinden dolayı terfi ettirilerek albaylığa yükseltildi ve 22. Hicaz Tümen Komutanlığı'na atandı¹³.

Arabistan'da da çok başarılı çalışmalara imza atan Vehip Bey, özellikle Hicaz'da bayındırlık işlerine önem vererek yollar yaptırdı. Açtırdığı okullar ve Kâbe'yi tamir ettirmek suretiyle yaptığı hizmetler sayesinde bölgede büyük bir sevgi kazandı. Ayrıca, Şerif Hüseyin ve oğullarını da pek yakından izlediğinden, onların herhangi bir isyan hareketine de imkân bırakmadı. Çok yoğun çalışmalar yürüttüğü Arabistan'dan I.Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine ayrılmak zorunda kaldı¹⁴. Bu çalışmada, Vehip Paşanın Çanakkale Muharebelerindeki faaliyetleri üzerinde durulacaktır.

7 Yavuz- Bayrak, **a.g.e.**, s. 157.

8 Barış, **a.g.e.**, s. 198.

9 Kara, **a.g.t.**, s.68; Atacanlı, **a.g.e.**, s. 96.

10 Mete Tuncoku, **Çanakkale Kahramanları 1915, Buzdağın Altı**, TTK Yayınları, Ankara 2002, s.17.

11 Barış, **a.g.e.**, s.198.

12 Esat Paşa'nın Çanakkale ..., s.320.

13 Kara, **a.g.t.**, s.68; Yavuz- Bayrak, **a.g.e.**, s.157.

14 Esat Paşa'nın Çanakkale ..., s.327; Kara, **a.g.t.**, s.26.

Mehmet Vehip Paşa'nın Çanakkale Cephesi'ne Atanması

Vehip Paşa, I. Dünya Savaşı'na Mirliva (Tuğgeneral) rütbesiyle ve Trakya'daki 2. Ordu Komutanı olarak girdi. Çanakkale Cephesi'nde, özellikle Seddülbahir'de ünlü ve kanlı Sığındere muharebelerinden sonra, birliklerini geri çekmek isteyen Weber Paşa'nın görevden alınması gündeme geldi. Muharebelerin çok şiddetli geçmesi büyük kayıplara neden oluyordu. Temmuz ayında verilen kayıplar nedeniyle, Güney Grubu birliklerinin bir kısmının değiştirilmesi zorunlu hale geldi ve bu değişiklikler 2. Ordu'nun taze birlikleri vasıtasıyla yapıldı. Yapılan bu değişiklikte birlikte Seddülbahir'deki Güney Grubu Komutanlığı Albay Weber'den alınarak yerine 2. Ordu Komutanı Vehip Paşa atandı¹⁵.

Çanakkale'de kısa bir süre Vehip Paşanın mahiyetinde bulunmuş olan Alman Kannengieser'in "... Koca sakalı ile tipik Türk... Esat Paşa'nın kardeşi idi. Onun kadar zeki ve enerjik, ama onun dışında Esat Paşa'ya hiç benzemez"¹⁶, sözleriyle ifade ettiği Mirliva Vehip Paşa, 1 Temmuz 1915 günü Kuzey Grubu karargâhına gelmiş ve bu ziyaret sırasında, gelecekteki görevi için durumu yakından inceleme fırsatı bulmuştu. Paşa, bu görüşmeler sırasında, 5. Ordu komutanı Liman Von Sanders'in emri altında olmamak ve doğrudan Başkomutanlık Vekâleti'ne bağlı olmak koşuluyla Güney Grubu Komutanlığı görevini kabul edebileceğini açıklamıştı¹⁷. Atanması da bu şekilde yapıldı ve Vehip Paşa doğrudan Başkomutanlık Makamı'na (Enver Paşaya) bağlı kalarak görevi üstlendi¹⁸. 8 Temmuz'da,

15 Liman Von Sanders, **Türkiye'de Beş Sene**, (Yay. Haz. Muzaffer Albayrak), 2. Baskı, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2006, s.104; Lokman Erdemir, **Çanakkale Savaşı, Siyasi, Askeri ve Sosyal Yönleri**, Gökkuşbuca Yayınları, İstanbul 2009, s.178; Erol Mütercimler, **Korkak Abdül'den Coni Türk'e Gelibolu**, 5. Baskı, Alfa Yay., İstanbul 2005, s. 514; **Çanakkale Hatıraları (Cemil Conk Paşa, Liman Von Sanders Paşa, Fahrettin Altay Paşa)**, (Yayına Haz. Metin Martı), 2. Cilt, Arma Yayınları İstanbul 2002, s.75.

16 Atacanlı, **A.g.e.**, s. 109.

17 **Birinci Dünya Harbî'nde Türk Harbi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi**, C. V/3, Genelkurmay Yayınları, Ankara 1980, s.225-226.

18 **A.g.e.**, C. V/3, s. 226; Atacanlı, **a.g.e.**, s. 101; İhsan Ilgar, **Çanakkale Savaşları 1915**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982, s.152.

yarımadaya gelerek yeni görevine başlayan Vehip Paşa'nın ilk emri şu şekilde oldu:

“Tanrının izniyle Güney Grubu Komutanlığı görevini üzerime alarak işe başladım. Şimdiye kadar gösterdiğiniz olağanüstü yiğitlik ve mertlikten, kuvvet ve cesaret alarak, Allahın yardımıyla kesin başarıya ulaşacağımıza iman eder, tüm cesur ve yurtsever çalışma arkadaşlarımı, yürekli erlerimizi hararet ve içtenlikle selamlarım”¹⁹.

45. 000 kişilik insan ve silah sayısı ile Güney Grubu Komutanı olan²⁰ Vehip Paşa'nın bu görevi sırasında, emri altında bulunan ve daha sonra ün yapacak olan komutanlar arasında, Mirliva (Tuğgeneral) Fevzi Paşa (Çakmak), Yarbay Kazım (Karabekir), Yarbay Cafer Tayyar (Eğilmez), Yarbay Şükrü Naili (Gökbek) ve henüz genç bir topçu subayı olan Zabıt Namzedi Teğmen Cemal (Gürsel) de vardı²¹.

Esat Paşa'nın bu görev değişikliğiyle ilgili değerlendirmesi şu şekildedir:

“14–15 Mayıs gecesinde düşman Güney Grubu'nun merkezine taarruz etmişse de ağır zayıat ile geri püskürtülmüştür. Akşama doğru ordu karargâhına gittim. Liman Von Sanders Paşa Weber Paşa'nın askerini düşmanın vuku bulmakta olan bombardımanından kurtulmak için Kayıtepe'ye çekmek fikrinde olduğunu söyledi. Askeriyemizi terbiyesi-i saliyesi henüz olgunlaşmamışken böyle bir geri çekilme hareketinin caiz olamayacağını söyledim. Maruzatımı uygun buldu. Kazım Bey'i Weber'in yanına gönderdi. ...Weber Paşa'ya yerinde sebat etmesi hakkında şiddetli emirler verildiğini ve onun orada kalmasının caiz olmadığından yerine cesur ve muktedir bir kumandan tayini için Başkomutan Vekiline müracaat edeceğini söyledi. Islah heyetinin istihkâm mütehassısı sıfatıyla gelmiş olan Weber, Güney Grubu'na tayin olduğu tarihten bu güne kadar, ne askerlerimizi barındıracak mahfuz mahaller vücuda getirmiş, ne

19 A.g.e., C. V/3, s. 226; Atacanlı, a.g.e., s. 102.

20 Atacanlı, a.g.e., s. 102; Erdemir, a.g.e., s.178.

21 A.g.e., s. 102.

de gizlenmiş olarak ateş etmeğe müsait siperleri yaptırmıştı. Bu sebepten askerlerimiz büyük kayıplara uğruyordu”²².

Seddülbahir’deki kanlı Sığındere vuruşmalarından sonra, birliklerini geri çekmek isteyen Weber Paşa’nın görevden alınıp yerine Vehip Paşa’nın getirilmesi olayı, bir başka subayın Binbaşı Nihat’ın sözleriyle şöyle anlatılmaktadır:

“Güney Grubu Komutanı olan ve bu zamana kadar daima sükûnetini ve itidalini muhafaza edebilmiş bulunan General Weber, grubun 1. Hareket Müdürü olan bendenize, artık başka çare kalmadığını söyleyerek, Alçitepe önündeki son müdafaa hattına çekilmeyi, çekilmeyi gerektiren emri yazmamı emretmişti. Ben de generali vazgeçiremeyince derhal 5. Orduya haber vermiştim. Vaziyetten haberdar edilen Liman Von Sanders de Weber’i telefonda adamakıllı haşlamış ve nihayet emir ve komuta buhranı geçirilmişti. Bu olayın akabinde 7 Temmuz’da Weber’in istifası ve yerine 2. Ordu Komutanı General Vehip’in gelmesi sonucunu vermişti”²³.

Vehip Paşa, 3 gün süreyle cepheyi gezmiş, askerinin durumunu ve savaş kabiliyetini yerinde incelemek istemişti. İnceleme sonrasında, emrindeki askerlere hitaben yayımladığı moral verici bir emirde şunları ifade etmekteydi:

“Düşman kabiliyetsiz, beceriksiz, fakat sayıca üstündür. Bu günkü azim inanç ve cesareti gayet iyi ve bilinçle birleştiren, güçlülük ve Allahın yardımını her yerde bizim yanımızdadır. Vardığımız bu kesin kanıyı kalp ve dimağımızda devamlı olarak yaşatalım, elbirliği ile halden ve gelecekte tam emin olarak zaferden zafere koşalım. Allah iyi niyet ve çabanın ödülünü elbette ki bize bağışlayacaktır”²⁴.

Çanakkale Muharebeleri boyunca, gerek savaşın zorluğu gerekse küçük bir coğrafyada yüz binlerce askerinin muharebe etmek zorunda bı-

22 A.g.e., s. 102.

23 A.g.e., s. 100.

24 *Birinci Dünya Harbî’nde Türk Harbî*, C. V/3, s 229; Atacanlı, a.g.e., s.103; Mütercimler, a.g.e., s.515-516.

rakılması nedeniyle, görev alan kuvvetler sık sık yer değiştirdi. 12 Temmuz 1915 günü başlayacak olan muharebelere katılan kuvvetler ve komutanlar ise şu şekilde belirlendi: Güney Grubu Komutanı Mirliva Vehip Paşa, Sağ Kanat Bölge Komutanı 14. Kolordu Komutanı Mirliva Trommer Paşa, 1. Tümen Komutanı Yarbay Cafer Tayyar, 11. Tümen Komutanı Albay Refet. Sol kanat Bölge komutanı 5. kolordu Komutanı Mirliva Fevzi Paşa (Mustafa Fevzi Çakmak), 7. Tümen Komutanı Albay Halil, 4. Tümen Komutanı Kurmay Albay Şakir.

Kerevizdere Muharebelerinde Vehip Paşa

İkinci Kerevizdere Muharebelerinde İngilizler, Başkomutan General Sir Ian Hamilton ile İngiliz Kuvvet Komutanı 8. Ordu Komutanı General Hunter Weston yönetiminde 29. ve 52. Tümenlerle; Fransızlar ise Fransız Kuvvet Komutanı General Baillaud ve 1. ve 2. Fransız Tümenleri ile savaşa katıldılar²⁵.

12 ve 13 Temmuz 1915 günleri yapılmış olan iki günlük muharebelere Türk tarihçileri tarafından Kerevizdere veya 2. Kerevizdere Muharebeleri adı verildi. Savaş, İngiliz ve Fransız birliklerinin saat 04.30'da Güney Grubu'nun cephenin sol kanadındaki 4. ve 7. Türk tümenlerinin cephelerine karadan, denizden ve 14 kadar uçakla havadan bombardıman etmesiyle başladı. Bu şiddetli ateşlerin askeri hedefi, mevzilerin ön siperlerini, gözetleme ve irtibat hendeklerini ve gerilerdeki 2. hat savunma mevzilerini etkisiz hale getirmektir. 17.30'a kadar artarak devam eden ateşle, birinci hat siperleriyle yakın ihtiyatların siperleri ve irtibat hendekleri kullanılamaz hale geldi. İlk piyade taarruzu ise saat 05.00'te başladı. Kısa sürede ele geçirilen iki Türk siperi karşı hücumla 15 dakika sonra yeniden ele geçirildi. İngilizlerin iki kez daha tekrarlanan hücumları her defasında başarısız oldu ve 2. hücumda Türk siperlerine girmeyi başaran 2 manga kadar asker tamamen yok edildi²⁶.

25 Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, C. V/3, s.231.

26 A.g.e., C. V/3, s.239.

Fransız topçu ateşiyle yıkılan Türk siperleri düşman birliklerinin az kayıpla Türk siperlerine yaklaşma imkânı vermiş olsa da etkili makineli tüfek atışları onların hızını azaltmıştı. Ağır makineli tüfeklerin etkili ateşi nedeniyle İngilizler çok kayıp vererek taarruzlarını yavaşlatmak zorunda kaldılar²⁷. 2. Türk Tümeni'nin sabah erkenden başlayan taarruzu başarılı olamayınca, İngilizler karşı taarruza geçti ancak bu harekât geri püskürtüldü. İngiliz birliklerinin saat 09.00 sıralarındaki ikinci hücumları yine başarısız oldu. Ancak bu kez saat 15.00'te ve 2. Tümen'in doğu kanadına karşı geliştirdikleri taarruzla, Kanlıdere'nin iki yamacındaki Türk siperlerinden bazılarını almayı başardılar. Akşam olurken, 4. Tümen birlikleri iki hat üzerinde yüz metre kadar gerideki isnat hendeklerinde tutunabilmiş ve düşman birliklerinin daha fazla ilerlemesini önlemeyi başarmışlardı²⁸.

İki günlük muharebe sonucunda İngilizler, kısmen toprak kazanmış ve Kemalbey Tepesi'nin bulunduğu sırtlarda Kerevizdere'ye hakim bir hat tutmuş ise de Türk birliklerinin savunma gücünü kıramamıştı. Dolayısıyla İngilizlerin askeri hedefi tutmamış, planladıkları çizgiye ulaşamamışlardı. İngilizlerin ilk günden itibaren ulaşmayı hedefledikleri Alçıtepe'den esinlenerek Alçıtepe muharebeleri ya da Kanlıdere muharebeleri²⁹ diye adlandırdıkları bu iki günlük savaşta kayıplar çok ağırdı³⁰.

Güney Grubu Komutanı Vehip Paşa, 12 Temmuz 1915 tarihinde muharebelerin sona erdiğini 5. Ordu Komutanına yazarken verdiği rakamlar, bu muharebelerin şiddetini ortaya koyuyordu. Muharebe ile gelişmelerin ve sonunda alınan tedbirlerin yer aldığı raporda, İngiliz-Fransız kayıplarının çokluğundan bahisle düşman birliklerinin harcadıkları topçu cephanesinin 60.000'in üzerinde olduğu bildirilmekteydi³¹.

27 **A.g.e.**, C.V/3, s.240.

28 **A.g.e.**, C. V/3, s.244.

29 İngilizler ilk günden itibaren ulaşmayı hedefledikleri Alçıtepe'den esinlenerek bu muharebelere önce Alçıtepe Muharebeleri ismini vermiş daha sonra, Türk haritalarının ellerine geçmesi üzerine ise Kanlıdere Muharebeleri ismini kullanmayı tercih etmişlerdir.

30 Mütercimler, **a.g.e.**, s.520.

31 **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi**, C. V/3, s.246.

12 Temmuz 1915 tarihindeki muharebeler ve bu muharebelerdeki mücadelenin sonucu, Türk Güney Grubu Komutanını memnun etmemiş ve sinirlendirmişti. Bu nedenle, Güney Grubu Komutanı Mirliva Vehip Paşa, 13 Temmuz 1915'te 6. Tümen Komutanlıklarına gönderdiği emirde gereğinde şiddet kullanılmasını ve 2. hattın kesin olarak savunulmasını ısrarla bildirdi³².

Güney Grubu Komutanı, cepheye yeni sevk edilmiş olan yorgun birliklerle verilmiş olan mücadele sonunda sinirlenmişti. 12 Temmuz 1915 günkü muharebelere komuta etmek Vehip Paşa için bir şansızlıktı. Vehip Paşa'nın sinirliliği ve duyduğu kuşkuvarın etkisinde kalarak verdiği emirler çok sertti. Buna rağmen, Türk birlikleri, düşman karşısında vatan toprağını vermemek için kanları pahasına mücadele etmekten çekinmediler. Fransız yazar Charles Roux'un Türk askerinin cesareti ve muharipliği hakkında söyledikleri şu sözler anlamlıdır: "İtiraf etmek gerekir ki, Türkler çok şerefli kişilerdir. Sonuna dek direnmeden ve hele kalabalık bir halde iken, dipçiklerini havaya kaldırarak teslim olmak veya muharebe hattından kaçmak, bunların âdeti değildi"³³.

İngiliz harp muhabiri de, 'Çanakkale Raporları' adlı eserinde Kerevizdere Muharebeleri hakkında şu değerlendirmeleri yapmaktaydı:

"Kayıpların çoğu, aldığımız siperleri elde tutma sırasında oluyordu. Çünkü arazinin yapısını ve kendi siperlerinin durumunu bizimkilerden daha iyi bilen düşman, dehlizlerden arazi kovuklarından bombalarla erlerimize hücum ediyor ve boğaz boğaza pek korkunç bir surette savaşıyorlardı"³⁴.

13 Temmuz 1915 sabah erken saatlerde başlayan taarruz, İngiliz ve Fransızların yoğun topçu ateşiyle başlamıştı. İngilizler, saat 07.30'da, avcı hatları halinde 7. Tümen cephesinde taarruza başlamış fakat Türk piyadesi ve şiddetli topçu ateşleri karşısında duraklayan İngilizler geri çekilmek

32 A.g.e., C. V/3, s.247.

32 A.g.e., C. V/3, s.247.

34 A.g.e., C. V/3, s.247.

zorunda kalmıştı. Güney Grubu Komutanının gecedен verdiği emirler uyarınca, 4. ve 6. Tümenler, 7. Türk Tümeni cephesinde muharebeler olurken, öğleye kadar cephelerindeki düşmana karşı yapılan taarruzlar amacına ulaşamadı. Büyük bir topçu ateşiyle desteklenen düşman kuvvetleri, ele geçirdikleri mevzilerden çıkarılamadı. Güney Grubu Komutanı Vehip Paşa, öğle vaktinde cephenin aldığı durumdan memnun kalmadı. 5. Ordu Komutanlığı'na gönderdiği raporda, kaybedilen siperlerin mutlaka geri alınacağını bildiriyordu³⁵.

İngiliz ve Fransız birliklerinin şiddetli bir topçu ateşinden sonra, saat 16.30'da 4. Tümenin tüm cephesine ve 7. Tümenin de sol kanadına yönelik başlattıkları yeni bir taarruz, 7. Tümenin fedakârca direnmesi karşısında başarılı olamadı. Bu iki günlük kanlı muharebeler sonucunda İngilizler çok küçük mevziler elde etmişse de, Türk birliklerinin savunma gücü kırılmadı. Türk birlikleri, İngilizler ve Fransızların ele geçirdiği hatın yüz metre kadar doğu ve kuzeyinde, istinat siperleriyle irtibat hendeklerinde tutunmayı ve yapılan saldırıları cesaretle karşılamayı başardı. Bu cephe, daha da sağlamlaştırılmış bir halde, İngiliz ve Fransızların Seddülbahir bölgesini boşalttığı güne kadar Türklerin elinde kaldı³⁶.

İki gün süren 2. Kerevizdere Muharebelerinin en kanlı mücadeleleri, 4. Tümen savunma bölgesinde yaşandı. Bu tümenin en ileri savunma mevziindeki bazı siperler, İngiliz ve Fransız birliklerinin eline geçse de, cephe kısmında büyük değişiklik ve tehlike meydana gelmedi. Bu muharebelerde İngilizler büyük bir zayıat verirlerken, buna karşılık Türk tarafı da birkaç siper kaybetti³⁷. Cephenin sağ kanadında ise önemli bir hareket olmadı. 1. ve 11. Tümenler cephesinde arazi kaybı da yok denecek kadar azdı³⁸.

35 A.g.e., C. V/3, s.248.

36 A.g.e., C. V/3, s.250.

37 Bu muharebede toplam şehit, yaralı ve kayıp subay sayısı 113, er sayısı ise 9.462'dir. Buna karşılık İngiliz ve Fransızların kaybı 3900 olarak tespit edilmiştir. Bkz., **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi**, C. V/3, s 255; Mütercimler, **a.g.e.**, s.521; Acpinall-C.F. Ogländer, **Çanakkale Gelibolu Askeri Harekatı**, C. II, 1.Baskı, Arma Yay., İstanbul 2006, s.128.

38 **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi**, C.V/3, s.250.

Kanlı Sığındere Muharebeleri'nden kısa süre sonra başlayıp iki gün süren 2. Kerevizdere Muharebeleri, Seddülbahir cephesinde hatta Çanakkale'nin diğer muharebe bölgelerindeki tüm komuta kademelerinde bir rahatlık ve şaşkınlık yarattı. İngilizler ve Fransızlar tarafında ise büyük bir endişe hâkimdi. Başarılı ve enerjik yapısıyla tanınan 2. Ordu Komutanı Mirliva Vehip Paşa'nın, Güney Grubu Komutanlığına gelmesi³⁹ ve beraberinde iki değerli kolordu komutanları olan 5. Kolordu Komutanı Mirliva Fevzi ve 14. Kolordu Komutanı Mirliva Trommer'i getirmesi cephede büyük bir moral kaynağı oldu. Bu iki kolordunun yeni ve dinlenmiş tümenlerinin varlığı, Türk savaş gücünü daha da arttırdı ve bu güce olan güveni iyice pekiştirdi⁴⁰.

Sonuç olarak, her iki tarafın da büyük kayıplar vermesine neden olan bu muharebeler, İngiliz ve Fransız saldırılarını boşa çıkarmanın verdiği bir rahatlık ve güven sağladı. Komutanı ve askeriyeye Türklerin direnme ve moral gücünün artmasına önemli bir etki etti. Türk savunma bölgelerinde ve özellikle Güney Gurubu bölgesinde yapılmaya çalışılan hareketlere karşı tedbir alma, soğukkanlılıkla düzenlenme alışkanlığı kazandırdı⁴¹.

6 Ağustos'a kadar olan süre, muharebe yapılmaksızın, iki tarafın eksikliklerini tamamlaması, dinlenmesi ve yeni taktiklerin devreye sokulması üzerine yapılan çalışmalarla geçti⁴².

2. Ordu Komutanı Vehip Paşa, Seddülbahir'de Güney Grubu'nu devralmasıyla birlikte, yürütülen mücadelenin anlayış ve felsefesini de değiştirdi. Kuzey Grubu Komutanı Esat Paşa'nın kardeşi ve başarılı bir askeri geçmişe sahip olduğundan düşüncelerini hemen uygulamaya koydu. Tah-

39 Türk Başkomutanlığı, genel olarak Alman komutanlarından memnun değildi. Fakat silah ve cephane yardımı nedeniyle Almanlarla çalışmak bir zorunluluk halini almıştı. Kerevizdere Muharebelerinde verilen kayıpların büyük olması Alman komutan Liman Von Sanders'in de direncini kırarak ve 9 Temmuz'da Weber Paşa görevinden alınarak yerine Yanya kahramanı Vehip Paşa atanacaktır.

40 **A.g.e.**, C. V/3, s 251.

41 **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi**, C.V/3, s.255.

42 Mütercimler, **a.g.e.**, s.522.

kimatların şeklini değiştirerek işe başladı. Kısa zamanda savunma stratejisini değiştirdiği gibi taarruz anlayışını da yeni baştan düzenledi⁴³.

Türk askeri tarihinde Vehip Paşa'nın bu askeri rolüyle ilgili olarak yazılan şu ifadeler konunun ortaya konması bakımından önemlidir:

“Güney Grubu savunması, yeni grup komutanı Mirliya Vehip Paşa'nın çalışmaları ve yorgunluk bilmeyen enerjisi sayesinde, tam güvenlik altına alınmış, bölgenin batı kanadı ve sol kanadın kuzeyindeki kıyı kesimi oldukça toplu durumda bulunan 8. Tümenin kontrol ve sorumluluğuna verilmiştir. Alınan bu tedbirler sonucunda Güney Grubu, Ağustos 1915 başından itibaren güvenilir bir duruma girmiş; beklenen yeni bir taarruza karşı güvenceyle savunacak duruma ulaşmıştır”⁴⁴.

Vehip Paşa, Ağabeyi Esat Paşa'nın hatıralarında da şu şekilde anlatılmaktadır:

“Eylül günü saat 7.00'de ziyaret amacıyla Güney Grubu'na müteveccihen hareket ettim. 9.30'da kardeşim Vehip Paşa'nın karargâhına vardım. Yemeği beraber yedik. Cephesinin ve benim cephemin aynı şekilde çelik gibi sağlam, erkân, komutanlar, subaylar ve erlerin ruhi durumu, benimkiler gibi pek sağlam olduğu hakkında hasbîhallerde bulunduk”⁴⁵.

Vehip Paşa, bir yandan cephenin askeri durumunun ve siperlerin güçlendirilmesi için çaba harcarken, bir yandan da erlerin beslenme durumunun iyileştirilmesi için büyük bir gayret göstermiştir. 3 Ağustos günü Levazım Dairesi Başkanlığı'na yazdığı bir yazıda askerinin beslenme durumundan pek memnun olmadığını şu sözleriyle şikâyet etmektedir;

“...Et, yasal ölçünün dörtte biri olan altmış gramın üzerinden hesaplanarak, haftada ancak iki kez veriliyor ki, günlük on altı gram

43 Tuncer Yılmaz, **Alçitepe'den Anafartalar'a, Çanakkale Kara Muharebeleri**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s.137-138; 44 Salih Gülen, **Tarihin Yıkılmaz Kalesi Çanakkale**, Yitik Hazine Yay., İstanbul, 2009, s.76.

44 **Birinci Dünya Harbî'nde Türk Harbi**, C. V/3, s.278; Atacanlı, **a.g.e.**, s.103 - 104.

45 Atacanlı, **A.g.e.**, s.104.

düşer. Erzak vesaire altında verilebilen, kuru baklayla zeytin tanesi ve seyrek olarak kuru fasulyeden ibarettir. Ekmek, yarısı un ve diğer yarısı toz haline dönüştürülmüş peksimet kırıntılarından olmak üzere verilebiliyor. Ambarlar bomboştur. Birçok birlikler demirbaş erzakını da yemiştir. Sözlerin gerçeğe dayanmaktadır. Olan ve biten de budur... Yedirip içirme bu biçimde giderse, güçsüz kalma, erlerin niceliğiyle beraber moralini de kemirecektir. Ne yazık ki, erlerde görülen hastalıkların kökeninin gıdasızlığın oluşturduğunu bildirmek zorunda ve Başkomutanlığımızca durumun gereğine göre yoluna konulacağı kanısındayım”⁴⁶.

Görünüş itibarıyla sert olan, fakat yüreği şefkatle dolu bir yaradılıştan olan Vehip Paşa, cesur olduğu kadar gerçekleri çekinmeden ortaya koyan ve üst komutanlıklara yansıtılmaktan korkmayan bir kişiliğe sahipti. 3 Ağustos 1915 günü Başkomutanlık Vekâleti'ne gönderdiği yazısında bu nitelikleri görebilmektedir:

“Askere verilmekte olan ekmeğin bir örneğini aynen gönderiyorum. Yemek adıyla verilen maddelere gelince; Çok bayat denecek kadar kurumuş ve kısmen de kurtlanmış olan kuru baklada hesaba dayanarak ortalama er başına düşen yirmi, yirmi beş gram oranında sığır etinden oluşmaktadır. Bunlardan on kişilik bir yemek pişirtilecek olursa, ekser yavrularımızın burada yedikleri yemek hakkında bir fikir edinme olanağı ortaya çıkar... Yalnız, bu günkü koşullar altında beslenmenin daha iyi ve daha esaslı surette devam edeceğine inancım var... Erlerinizin güç ve cesareti, midesindedir. Mideye hizmet etmek gerektir. Yüksek emirlerinizi dilerim”⁴⁷.

Güney Grubu Komutanı Vehip Paşa, Kerevizdere Muharebelerinin sorumluluğunu aldıktan sonra, askeri açıdan çok riskli olan ‘her taze kuvvet elde edildiğinde taarruz etme alışkanlığını’ ortadan kaldırdı. İsrarlı tutumu nedeniyle de 5. Ordu Komutanı Liman Von Sanders ile karşı karşıya geldi. Güney Grubu Komutanlığı ile Liman Von Sanders arasında ki bu anlaşmazlık, Mirliva Vehip Paşa'nın anılarında şu şekilde yer almıştır:

46 Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, C.V/3, s.280

47 A.g.e., C.V/3, ss.280-281; Atacanlı, a.g.e., s.105.

“Liman Von Sanders, İtilaf Devletleri ordularına karşı hücum ederek denize atmamı tekrar emretmişti. Fakat ben, onun fikrine katılmıyor ve nedenini de açıklıyordum. Çünkü: Böyle bir hücumu yapabilmek için, bizde maalesef bulunmayan topçu ihtiyacımız vardı. Aynı zamanda hücumun İngilizler tarafından yapılmasını tuttuğumu, çünkü yapacakları her hangi bir girişimin başarısızlıkla sona ereceği düşüncesini ileri sürüyordum. Liman Von Sanders Paşa, bu anlaşmazlıklar son dereceye vardığında beni Enver Paşa’ya şikâyet etmişti. O da, durumu yakından anlamak ve benimle görüşmek üzere cepheye gelmişti. Sorunun neden ibaret olduğunu kendisine anlattım...”⁴⁸.

Başkomutan Vekili’nin bu gezisinden sonra, Mirliya Vehip Paşa’nın savaş taktiği uygun görülüş ve “sık sık taarruz yapmak” yerine, “savunmada kalmak” stratejisi uygulanmıştır⁴⁹. Vehip Paşa’nın bu tepkisine rağmen Liman Von Sanders, anılarında Vehip Paşa ile ilgili olumlu düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“... Vehip Paşa, Arıburnu Cephesi Komutanı Esat Paşa’nın küçük kardeşiydi. Bu iki zatın o zaman iki cephenin komutanı olarak kardeşçe işi yönetmelerini, herkes hoş görüyordu... Enerjik, çalışkan bir komutan olarak Vehip Paşa, ileriye gören ve değerli bir komutan olduğunu burada da ispat etti -ki bunu daha Balkan Harbi sırasında Yanya savunmasında göstermişti-. Bu meziyetler, kardeşi Esat Paşa’da da aynen mevcuttu”⁵⁰.

Arıburnu ve Seddülbahir Muharebeleri’nde Vehip Paşa

General Sir Ian Hamilton’un çok gizli tuttuğu ve kesinlikle başarı sağlayacağına inandığı; amacını, “6 Ağustos’ta Güney bölgesine yapılacak olan taarruz harekâtı, ana taarruzun hedeflerine ulaşması için yapılmış

48 *Birinci Dünya Harbi’nde Türk Harbi*, C. V/3, s.303

49 *A.g.e.*, C. V/3, s.303-304; Atacanlı, *a.g.e.*, s.106; Mütercimler, *a.g.e.*, s.525; Gülen, *a.g.e.*, s.76-77.

50 Sanders, *Türkiye’de Beş Yıl*, Burçak Yayınevi, İstanbul 1968, s.100-101; Ayrıca bkz., *Esat Paşa’nın Çanakkale Savaşı Hatıraları*, s.353-354.

olan planın bir parçasıydı. Asıl büyük darbe, Arıburnu bölgesinden vurulacaktı. Hellas ile Anafartalar ise harekât planını tamamlayıcı sahalardan ibaret olacaktı⁵¹, sözleriyle açıkladığı 6-13 Ağustos Muharebelerinin genel amacı ise Seddülbahir Cephesi'ndeki Türk kuvvetlerini tespit etmek; bu kesimden asıl taarruzun yapılacağı kuzey bölgesine kuvvet yardımı yapılmasını önlemektir⁵².

6 Ağustos 1915 günü öğleden sonra yapılacak taarruza, düşmanın 88. Tugayı görevlendirdi ve İngiliz kolordusunun taarruz planına göre ağır toplar 14.20'de ateşe başladı. İngiliz piyade hücumuyla saat 15.30'da başlayan harekât, düşmanın istediği şekilde gelişirken, Türk birliklerinin sürpriz karşı taarruzuyla amacına ulaşamadı. Düşman taburunun ele geçirdiği siperler geri alındı. Bütün bu boğuşmalar sonunda Türk siperleri her yerde durumunu korudu. Bu taarruzda, düşmanın 3.000 kişilik 88. Tugayı, 2.000 erini kaybetti ve hiçbir yerde de üstünlük sağlayamadı⁵³.

General Ian Hamilton bu taarruzu şöyle değerlendirmektedir:

"... Karanlığın çökmesiyle elde ettiğimiz Türk siperlerinin hiçbiri bizde kalmadı. Askerlerimiz hiçbir zaman geri çekilmeyi akıllarına getirmemişlerdi. 6 Ağustos savaşlarındaki bu geri çekilme, askerlerimizin üzerinde moral olarak büyük bir çöküntü yapmıştır. Ayrıca burada bir tespitte bulunmak istiyorum ki, o da, 6 Ağustos savaşlarında düşman, bir ay öncesindeki çarpışmalarla kıyaslandığında, daha derli toplu ve moral gücü yüksek bir derecede karşımıza çıkmıştır. Türklerin moral ve manevi kuvvetleri ile beraber dayanma ve savaş güçleri de artmış olağanüstü bir canlılık ve savaşma arzusu görülmüştür"⁵⁴.

51 Ian Hamilton, **Çanakkale Savaşı Raporu**, (Yay. Haz. Ahmet Altıntaş), Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları, Çanakkale, 1999, s. 31.

52 **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi**, C. V/3, s.306.

53 **A.g.e.**, s.318; Erdemir, **a.g.e.**, s.186; Mütercimler, **a.g.e.**, s.525.

54 Hamilton, **a.g.e.**, s.32.

7 Ağustos 1915 saat 09.40'da başlayan ikinci taarruzu da başarılı olmadı. 24 saatten az bir zamanda gerçekleşen bu taarruzda düşman 4.000 subay ve 3500 erini kaybetti. Bunun üzerine General Hamilton, Seddülbahir cephesini tehlikeye sokacak bir hareketin yapılmaması talimatını verdi. Seddülbahir bölgesinde, İngiliz ve Fransız birlikleri savaşın sonuna kadar hiçbir ciddi harekete girişemediler⁵⁵.

Seddülbahir'de muharebeler bütün şiddeti ile devam ederken, Güney Grubu Komutanı Vehip Paşa'nın savaşın gidişatını değiştirecek bir karar alması ve bu karar gereği kendisi zor durumda olmasına rağmen, Kuzey Grubu Komutanı aynı zamanda kardeşi olan Esat Paşa'ya yardım göndermesi savaşın seyrini değiştirdi⁵⁶. Bu iki kardeşin muharebeler boyunca yardımlaşması, Çanakkale Cephesi'nde alınan başarının en önemli sebeplerinden biri olarak ele alınmaktadır⁵⁷.

Güney Grubu Kurmay Başkanı Albay Nihat, Mirliva Vehip Paşa'nın Kuzey Grubu'na yaptığı yardım hakkındaki düşüncelerini şu sözlerle ifade etmektedir:

*“Güney Grubu Komutanı durumu şu şekilde düşündüler. Düşmanın üç günden beri Güney Grubu cephesine yaptığı taarruz sa-
dece, Güney Grubu'nun, Kuzey Grubu'na kuvvet göndermekten ve
yardım yapmaktan yoksun bırakmak amacını güttüğü açıktır. Güney
Grubu düşmanın tüm taarruzlarını pek pahalıya mal ederek geriye
püskürttükten başka, düşmandan birkaç siper de aldı. Durumu tes-
pit ve düşmanı uzun zamana gerek gösteren ikinci bir hazırlığa
kadar savunmayı ön planda tutmak zorunda bıraktı. Diğer taraftan
düşman Kuzey Grubu'na karşı başarıya ulaştı. Kocaçimen Dağı'nı
hemen hemen ele geçirmek üzeredir. Bu dağ düşman eline geçerse,
Güney Grubu kendiliğinden ve süratle çekilmeye mecbur olacak.
Bundan ötürü Kuzey Grubu'na olabildiği kadar yardım etmek ge-*

55 Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, C. V/3, s.318.

56 Esat Paşa, a.g.e., s.296.

57 A.g.e., s.187; Çanakkale Hatıraları (Cemil Conk Paşa, Liman Von Sanders Paşa, Fahrettin Altay Paşa), s.82-83.

rekir. Bunun için emir almaksızın bölgelerin özel ihtiyatları olan birer alayın, Kuzey Grubu Komutanının emrine hemen gönderilmesini emrettiler. Ve bu iki olaydır ki, Conkbayırı'yla Şahinsırtı'nın düşman eline geçmemesini ve sonuç olarak da, Kocaçimen doruk çizgisinin elimizde kalmasını sağladılar"⁵⁸.

Güney Grubu'nun toplam kaybı 7.500 kişiyi bulmasına rağmen birliklerinin bir kısmını Kuzey Grubu emrine gönderen Vehip Paşa, Arıburnu'nda düşmanın başlattığı ağır taarruzların durdurulmasını, belki de cephenin çökmesini önledi⁵⁹.

9 Temmuz 1915 tarihinde Çanakkale'de göreve başlayan Vehip Paşa, 6 Ekim 1915'te Çanakkale'den ayrıldı. Yaklaşık 3 ay cephede kaldıktan sonra görev yaptığı Güney Grubu karargâhından ayrılarak Uzunköprü üzerinden asıl görev yeri olan 2. Ordu Komutanlığı görevine döndü. Bölgeden ayrılan Vehip Paşa'nın yerine Cevat Paşa (Çobanlı) atandı⁶⁰.

Çanakkale Muharebeleri Sonrasında Vehip Paşa

Vehip Paşa, Erzurum Kalesi'nin Ruslar tarafından düşürülmesi üzerine, 23 Şubat 1916'da Mahmut Kamil Paşa'nın yerine 3. Ordu Komutanlığına getirildi. Kendisinden hem sayı hem de silah bakımından çok daha güçlü olan Rus kuvvetleri karşısında mücadele etmeye çalıştı. 300 km'lik bir cepheyi 50.000 kişilik ordusu ile savunmaya çalışan Vehip Paşa, çok çetin saldırılara, şiddetli kışa, iye ve silah ikmalî güçlüğüne rağmen direndi ve kuvvetlerini dağıtmadı. Bolşevik İhtilali üzerine azalan Rus baskısından yararlanarak ileri harekate başladı. 12 Şubat 1918'de iki koldan başlayan hareket sonucunda, önce Trabzon'u, ardından Hopa'yı alarak savaş öncesi sınırlara ulaşmayı başardı. Bu başarıdan doğan büyük bir moralde ordusunu yeniden yapılandırdı. Kendisine Batum, Kars ve Ardahan

58 Bkz., *Birinci Dünya Harbî'nde Türk Harbî*, C. 5/3, s. 326; Erdemir, a.g.e., s. 188.

59 Erdemir, a.g.e., s. 188.

60 *Çanakkale Hatıraları (Cemil Conk Paşa, Liman Von Sanders Paşa, Fahrettin Altay Paşa)*, s. 82-83; Atacanlı, a.g.e., s. 109.

bölgelerinin kurtarılması emri verilen Vehip Paşa, 25.000 kişilik bir kuvvetle 26 Mart 1918'de eski sınırları da aşarak Batum üzerine yürüdü. Ancak, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanması üzerine bölgeden ayrılarak İstanbul'a gelmek zorunda bırakıldı⁶¹.

Mondros Mütarekesi'nden sonra Damat Ferit Hükümeti, İttihat ve Terakki kadrolarını tasfiye etmesi üzerine, İstanbul'da kalan İttihatçıları Ermeni Tehciri'nden sorumlu tutarak "Bekirağa Bölüğü" ne gönderdi⁶². Vekiller Heyeti kararıyla tutuklanan 63 kişi arasında Vehip Paşa da bulunmaktaydı. Bir süre sonra tahliye edilen Vehip Paşa tekrar tutuklanacağını anlayınca İtalya'ya kaçmak zorunda kaldı⁶³. Avrupa'dan dönmeyen Vehip Paşa, Milli Mücadele'ye de destek vermedi. 23 Mayıs 1927 tarihinde çıkarılan 1041 sayılı kanun⁶⁴ gereğince de Türk vatandaşlığından çıkarıldı⁶⁵. Vehip Paşa'nın yurt dışında iken muhalefet gruplarıyla yakın ilişki içine girmesi ve Cumhuriyet rejiminin Türkiye'nin şartlarına uygun olmadığını açıkça beyan etmesi bu kararın alınmasında etkili oldu⁶⁶.

Almanya, Romanya, Yunanistan ve Mısır'a giden Vehip Paşa, İtalya'nın 1935'te Habeşistan'a saldırması üzerine, Habeş ordusuna komutanlık yaptı. İtalya-Habeşistan Savaşı, Türk kamuoyunda büyük bir ilgiyle

61 Yavuz- Bayrak, **a.g.e.**, s.158.

62 Atacanlı, **a.g.e.**, s.113.

63 Yavuz- Bayrak, **a.g.e.**, s.159.

64 Bu kanuna dayanarak çıkarılan 26.12.1928 tarih ve 7481 sayılı kararname şu şekildedir: "Evvvelce Ferik ve üçüncü ordu komutanı iken izinsiz Avrupa'ya gittiği için Umumi harpteki suiistimalinden dolayı muhakeme edilmesi hakkı mahfuz kalmak şartı ile 336 tarihinden itibaren nispeti askeriyesi kesilmiş olan 1291 doğumlu Yanyalı Mehmet oğlu Vehip'in, Milli Mücadele'ye iştirak etmemiş ve şimdiye kadar da Türkiye'ye dönmemiş olmasına binaen 1041 numaraları kanun mucibince Türk vatandaşlığından çıkarılması, Hariciye Vekâletinin 22.12.928 tarih ve 55120/721 numaralı teskeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 26/12/928 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur. 26.12.928"BCA, F. Kodu: 080.18.01.02, Y.No: 88.92.10 (Bkz. EK:6).

65 26.12.928, **BCA**, S. 7481, D.No: 2-165, F.Kodu: 30.18.1.2, Y.No: 1.10.31.

66 08.07.1927, **BCA**, D. No: 92A158, F.Kodu: 30.10, Y.No: 106.693.7. (Bkz., Ek:2a-b).

izlendi ve 1935 yılı Mayıs ayından itibaren Türkiye'de yayınlanan gazetelerde önemli bir yer tuttu. Bunda Vehip Paşa'nın Habeş ordusunda görev yapması da etkili oldu. Türk Dışişleri görevlileri savaşı yakından takip etti ve gerek raporlarla, gerekse yabancı gazetelerdeki haberleri tercüme ederek Türk yetkilileri bilgilendirdiler. Vehip Paşa'nın Habeş ordusunda görev alması dünya kamuoyunda ses getirdi. Vehip Paşa ile ilgili haberler çeşitli yabancı yayınlarda ve Türk basınında sürekli olarak gündeme geldi.⁶⁷ Vehip Paşa, sekiz ay süren İtalya -Habeşistan Savaşı sırasında önemli hizmetlerde bulundu ve emrindeki kuvvetlerin azlığına rağmen, İtalyanlar başarı sağlayamadı. Kuzey Cephesi'nin düşürülmesi üzerine birliklerini terhis ettirdi. Bir süre daha İskenderiye'de kalan⁶⁸ Vehip Paşa, yüksek askeri tecrübeye sahip biri olarak Habeşistan Savaşı'nda Habeşlere askeri danışmanlık yaparak askerlik hayatını sona erdirdi⁶⁹.

Ömrünün son günlerinde Türkiye'ye dönen⁷⁰ Vehip Paşa, Türkiye'ye döndükten kısa bir süre sonra 13 Haziran 1940'ta hayatını kaybetti⁷¹. Karacaahmet mezarlığına defnedilen Vehip Paşa⁷², zeki, atılgan, görevine düşkün ve sert tavırlı bir asker olarak Türk ordusunun önemli komutanları arasındaki yerini aldı.

67 Bkz., Yüksel Nizamoglu, "İtalya-Habesistan Savaşı, Vehip Paşa ve Türkiye", **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, II, (2011), s.270-289; Jackson, Kevin, "Vehib Paşa da İtalyanlara Direnemedi", **Atlas Tarih**, (3), Eylül 2010, s.74-76.

68 Yavuz- Bayrak, **a.g.e.**, s.159.

69 Edward J. Erickson, **Size Ölmeyi Emrediyorum, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu**, 2. Baskı, Kitap Yay., İstanbul 2003, s.295.

70 Vehip Paşa'nın Türkiye'ye dönüşünü sağlayan Bakanlar Kurulu Kararı şöyledir: "Evvelce vatandaşlıktan iskat edilmiş olup halen İskenderiye'de bulunan Vehip (Paşa) hakkındaki iskat kararının ref'i; Dâhiliye Vekilliğinin 15.9.939 tarih ve 5013 sayılı tezkeresi ile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 19 Eylül 1939 tarihinde kabul olunmuştur." Bkz., Başvekâlet Kararlar Dairesi Müd. Karar sayısı: 19.9.939. (BCA, S. 2/11987, D.No: 1-1000, F.Kodu: 30.18.1.2, Y.No: 88.92.10., Bkz. Ek:7)

71 Atacanlı, **a.g.e.**, s.123 ;Tuncoku , **a.g.e.**, s.17.

72 Yavuz- Bayrak, **a.g.e.**, s.159.

Sonuç

Vehip Paşa'nın göreve başladığı tarih, Seddülbahir saldırılarının en şiddetli olduğu dönemin sonlarıdır. Bu sırada, 1. ve 2. Kirte ile Sığındere ve Kerevizdere Muharebeleri yapılmıştır. Vehip Paşa, uyguladığı yeni ve etkili muharebe yöntemleriyle savaşın seyrini değiştirmiştir. Bu yönüyle, birçok Alman komutanın da takdirini toplamıştır. Özellikle savaş planları üzerinde anlaşmazlığa düşmesine rağmen, Liman Von Sanders'in takdirini kazanması anlamlıdır.

Askeri kişiliği ve başarıları tesadüfî değildir. Çanakkale'den sonra Doğu Cephesi'ndeki başarıları onun askeri becerisini ortaya koymaktadır. Vehip Paşa, aynı zamanda çok profesyonel bir askerdir. İtalya-Habeşistan Savaşı'ndaki hizmetleri ve bu savaşta Habeş ordusunu yönetmesi askeri dehasının bir sonucudur.

Avrupa'da kalarak, Anadolu'daki Milli Mücadele'ye katılmaması, olumlu bir davranış olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca yurt dışındaki muhalefet gruplarıyla olan yakınlığı, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından hoş karşılanmamıştır. Cumhuriyet rejimine ve kurucu kadrosuna sıcak bakmaması, Milli Mücadele'ye neden destek vermediğine dair mantıklı bir gerekçe olarak gösterilebilir. Vatandaşlıktan çıkarılanlar arasında isminin bulunması ise bir başka olumsuzluktur. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak ömrünün son 22 yılını Türkiye dışında geçirmek zorunda kalmıştır.

Kaynaklar

a. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, S. 7481, D.No: 2-165, F.Kodu: 30.18.1.2, Y.No: 1.10.31.

BCA, D. No: 92A158, F.Kodu: 30.10, Y.No: 106.693.7.

BCA, S. 2/11987, D.No: 1-1000, F.Kodu: 30.18.1.2, Y.No: 88.92.10.

BCA, F kodu: 30.10, Y.No: 106.693.7.

BCA, F. Kodu: 080.18.01.02, Y.No: 88.92.80

b. Kitaplar

Acpinall-Oglander, C.F., **Çanakkale Gelibolu Askeri Harekatı**, C. II, Arma Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 2006.

Atacanlı, Sermet, **Atatürk ve Çanakkale'nin Komutanları**, MEB Yayınları, Birinci Basım, İstanbul 2006.

Barış, Yusuf İzzettin, **Çanakkale Savaşları**, Kocaeli Büyük Şahin Belediyesi Kültür Yayınları, Kocaeli 2008.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ve Harbe Girişi, C. V/3, Genelkurmay Yayınları, Ankara 1980.

Cebesoy, Ali Fuat, **Sınıf Arkadaşım Atatürk**, İnkılâp Yayınları, İstanbul (t.y.).

Çanakkale Hatıraları (Cemil Conk Paşa, Liman Von Sanders Paşa, Fahrettin Altay Paşa), Yayına Haz. Metin Martı, 2. Cilt, Arma Yayınları, İstanbul 2002.

Erdemir, Lokman, **Çanakkale Savaşı, Siyasi, Askeri ve Sosyal Yönleri**, Gök-kubbe Yayınları, İstanbul 2009.

Erickson, Edward J., **Size Ölmeyi Emrediyorum, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu**, 2. Baskı, Kitap Yayınları, İstanbul 2003.

Esat Paşa'nın Çanakkale Savaşı Hatıraları, Yay. Haz. İhsan Ilgar-Nurer Uğurlu, Örgün Yayınları, 2.Baskı, İstanbul 2003.

Gülen, Salih, **Tarihin Yıkılmaz Kalesi Çanakkale**, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2009.

Hamilton, Ian, **Çanakkale Savaşı Raporu**, Haz. Ahmet Altıntaş, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi Yayınları, Çanakkale 19993.

Ilgar, İhsan, **Çanakkale Savaşları 1915**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

Kara, Hatice Işıldak, **Çanakkale Savaşlarına Katılan Türk ve Alman Generaller**, DPÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2009.

Mütercimler, Erol, **Korkak Abdül'den Coni Türk'e Gelibolu**, 5. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2005.

Sanders, Liman Von, **Türkiye'de Beş Sene**, Yeditepe Yayınları, Yayınları, Haz. Muzaffer Albayrak, 2. Baskı, İstanbul 2006.

Toker Hülya - Aslan Nurcan, **Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri**, C.I, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.

Tunaya, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler-1855-1952**, İstanbul 1952.

Tuncoku, A.Mete, **Anzakların Kaleminden Mehmetçik**, TBMM Yayınları, Ankara 2005.

Tuncoku, A.Mete, **Çanakkale Kahramanları 1915, Buzdağının Altı**, TTK Yayınları, Ankara 2002.

Yavuz, Cemil - BAYRAK, Melike, **Gün Gün Çanakkale**, Nesil Yayınları, İstanbul 2008.

Yılmaz, Tuncer, **Alçitepe'den Anafartalar'a, Çanakkale Kara Muharebeleri**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.

c. Makaleler

Nizamoğlu, Yüksel, "İtalya-Habesistan Savaşı, Vehip Paşa ve Türkiye", **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, II, 2011, ss.270-289.

Jackson, Kevin, "Vehib Paşa da İtalyanlara Direnemedi", **Atlas Tarih**, (3), Eylül 2010, ss.74-76.

EKLER

EK:1

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

باش وکالت جليله

باش وکالت جليله

شماطک بکرمی بدنی کونی فراریلردن وهیب (پانا) واسی یولیس مفتشلردن حسن حیا پهنزاده شرافالدین اشدیک نزهت کیندکلری و اتئی صاحبده وهیبک، یوز الیلک لیسته خارجده فالن فراریلرک عفریسی بر هیئت — سموله نکر رئیس جمهور پانا حشرلردن طلب ایندکلری و طلب واقع یا غازی پانا حشرلرینک الهامیله عاریده — بولنا نلرک تورکیه به کیره وک منتظر بر عیبیان هرهنده اما معدیله ویا وضعیتن متین بولمقلردن منا لغاره بارانق معدینه معلوف اولمچنی وهیئت سموله نکر کیملر اولدقلرینسی بیلمدکلری ایچون بو ایکی احتیال دن — مانا نکینسک وارد اولمچنی تخمین ایتمه میچکین وشرق ولایتارنده کی مامورینک آکاره حاضره غلیهنه دوریلری حبیبله نراکیا به و غرب ولایتلرینه نقللری اجرا ایدلدیگی واشبو حوادک بلجیقا و آلمانیا اوران حوادتنده کورولدیگی و تورکیه نکر روسیه ایله متفق فالدقیه عاریچن بر تعمره افراسی احتیالی بعید ایدوکی و حکومت حاضره یی — اشتغال ایدهجک اولان هر مانکی بر حکومتک استا توفوس منا فله ایچون ایشلره به مراجعتله معانته سیاسییه — طلب ایندیگی معدیره انکلتزه نکر حیا پهسنه مظهر اوله بیلمچکی و بویله یا پمهری بیارقلقن منا فله به فرار — ویرره اینا لیا نلرک وروملرک تعرضه هدف اولسی طبیعی اولمچنی وهر نه قدر بوسنه تورکیه به بر قیام اولمچنه هرکی منتظر ایهده کدنسک بوسنه ایچون بوکا احتمال و برمدیگی و کلعبک سنه نکر ما بسنده وانتخاب اثنتسنه — برش بکلنیه بیلمچکی ونا یذ برش اولورده کاشم قره بکر پانا موقع افتادره کیره تورکیه به عودت اینه بیله و عشی معدیره عتو ایدلسهده امنیت ایدمه میچس امانه وشراف الدین اشدیکنده حسن حیا پیره خطاب ایدرک — وهیب پانا نکر و اما بیجیلرک خاندانلری ایچون مضر اولدقلری منا بلعیله وهیبی قوغدین رومانیا مستعبرمن آلتان واپورده بیلمدیلمکله براک معلومات عرض ایلرم اقدم .

۹ تیان ۹۲۷

داخلیه وکیل

۹۲۷ تیان ۹

۰۳۰ ۱۰ ۱۰۶ ۶۹۳ ۳

Vehip Paşa ile eski polis müfettişlerinden Hasan Hicabî'nin Şehzade Şerafettin ile yaptıkları görüşmede yüzelliliklerin dışında kalan firarilerin affı ve Türkiye'nin son durumu üzerinde durduklarına dair.

EK:2/a

22 A.

755 بايزوكالت چليله بيسه

 بوزورگه موزكولتور و توريسم
 جمهوريت توركيه
 ۱۹۷۷

E. C.
 BAŞBAKANLIK
 CUMHURİYET ARŞİVİ

اليوم رومانیا ده بولنان فراری و میب (بانا) بر صاحبه ائناسنده تورک ملتک شکل جمهوریت ایله اداره
 اولنمق بر سوبهده اولمديغنی و جمهوریتک رومانیا لره اسکی یونا نلیلری مو ایله یکنی و مشروطیتک بر دنیله
 یورکیه به ادعالی ذابل اولمیه یغنی فنا عتده بولندیغنی و حاکمیت ملیه حقیقیه بی وجوده کتیره جنک اولان
 حکومتک موق افتداره کلسنه قدر ضربه حکومتلرک بر برینی ولی و تعیب ایله جکتی و سلطنت مشروطه تک قیمتی
 آکلتیلنجه یه و الب وقوعه کلتجه به دکن دما بر تاج سنلر کجه جکتی و سا فیا خا ندان اعتنا سنک کندی یارینی
 اونو دیره جق هیچ بر تشبده بولمید قلی رینی افاده ایله دیکی و حکومت جمهوریه علیه اولرینک العالمه هده حریت
 و اثتلا جیلرله امثالی جمعیتلر و کوردلرله چرکسلر ، سیوتیستلر ، دنه لیر ، خا ندان عثمانی ، متفاعدین
 و قاده رو خارجی اولانلر ، ایوانلیلر ، ارمنیلر ، روملر ، اتنا دجیلرله ترقی پروردن عبارت بولندیغنی
 مستفیدر . عرض معلومات ایلمم اقدم ۶۴ نسیان ۹۲۷
 داخلیه و کیلی

8

EVC

جواباً باز ییجی عمران عالم اولدی شیه تاریخ و توريسمک دردی رجا اولور .

030 10 106 699 4

EK:2/b

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

قوروغده ایسیرالور کیریل خورنورون ننگه مخبرات رئیس قایینمن دوره غانح - غران حضرتلرمنه
 ا کا تون لانی ؟؟ تاریخنده جمیوت و بوسه رانی اسبق و حریت اتمیق ارفیس رئیس کوملجنه لر اسماعیل
 بکه یازدیغکز مکتوب ایله آنی متناقب موسی الیه ایله خورنستایین لر قورنندن بی عه نامه هندورجا نندن
 و راندومه اول ره سده رفوعیون ملاقات ایله تثبیت ایزیلن اساسا تدن ملیم ورتعت حاضره سیاسیهدن
 منحل ضرورتله مرکز عمومیمز اشداعات راقده یی بها راسع و میجر تدایبوه رباط ایتمک لزیمتی حر ایده رک
 رومایاه کی مخصکزه تمامه کلیمی یک فائده لر کوردیکنندن بوجیت جار خورتورنماک ران رزین اما بتدویزه
 توافق ایتدیکی تقدیرده مخصکزه تعلیمات ائمه اعلاسیله برأ پر کیفیتانه باجزلرمنه ایلغنی رجاو
 حرمتلریمزک قبولنی نیاز ایلر .

جواباً بایرجهل محرمانه عالم اولدی شیه تاریخ و توصیوتک دوسى رجا اولور

030	10			106	693	7
-----	----	--	--	-----	-----	---

5

Vehip Paşa'nın yurt dışındaki muhalefet grupları ve Cumhuriyet rejiminin Türkiye şartlarına uygun olmadığına dair söylediği sözler

EK:3

301
75

خوردعا ليلبرينه

 جمهوريت توركيه
 تعليم
 وزير
 مكتب

بك محترم فرده شمر اسماعيل بك اخندي :
 مطالعات مصيبه لوريني بيوك بر دقت و اعتنا ايله تدفين اينتك شريف بانا دن اخيرا و رأماً وارد اولان
 مکتوب شو صره لوده کنديلرندن اميد اولونه بيلهچك قوتى و فعلى عر درلو معا و نت قبولوريني قيا من -
 و كيрил ايسه حالا آمريقادا بولنديغندن بو طريق دخی بر مدت موقتاً ايچون مسدود بولمنش اولمشله -
 اقتضای حالي ايلك فرصته ترك ايتماك جهتي موافق حزم و احتياط كورولمشر بناً عليه بو قدرچي معلوما ته
 اطلاع حاصل اولدقدن صكره سابع اولهچي قيمتلى مطالعا تكزه انتظارده بولنديغيمزي عرض ايدر و وضعت اا
 حاضره نك مع التأسف والتألم لور عرض خدمته فعلياً مساعد اولمديغنه اعتماد بيورمكزي تمنى ايدرك عيون
 چالدا تكزه ن حرمت و محبتله اوبه روز محترم فرده شمر اخنديمز . ۸ تموز ۱۹۲۷
 محمد وصيب

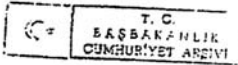
جواباً بزرگهچي عمره نك عائد اولهچي شيبه تاريخ و نوموسونك دوسى رجا اولتور
 030 10 106 693 7

Vehip Paşa'nın faaliyetleri ve Gümülcineli İsmail Hakkı'ya yazdığı mektup

EK:4

Handwritten header in Ottoman Turkish script: "حرفی - بیخبره و بیخبره -
Constantinople le ... 1927"

Excellence.

Nous les soussignés, le général Vehib Pacha, ex-commandant de groupe d'armée, et le général Ahmed Hamdy Pascha, commandant de corps d'armée, et tous les deux anciens aides de camp de S. M. le Sultan et Khalif, avons l'honneur de vous informer que nous avons pris connaissance de la lettre adressée en date 1er Janvier 1926 et N° 4 par votre excellence à S. Ex. Ismail Bey député de Gumuldjina, ex-gouverneur général de Roumanie et le président du parti politique Entente-libérale, ainsi que du contenu du traité signé entre ce dernier, agissant au nom du défunt Sultan Mo. Wahiddedin II, et S. ex. Mrs Comstanz, agissant au nom de la Majesté l'empereur de toutes les Russies Nihil I. Nous avons connaissance également de l'entrevue de l'hôtel de Reims à Neidams et les bases arrêtées pendant cette entrevue.

Pour la situation politique générale actuelle, notre Comité Central apprécie la nécessité et l'urgence d'étendre le programme de travail et en prendre des mesures encore plus efficaces, juge très utile d'entrer en contact avec le Représentant de Sa Majesté l'Empereur en Roumanie.

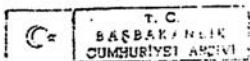
Dans le cas où cette proposition du Comité

جوایا بلایه حق محررانه عالی اولادین شهبه تاریخ و لایحه و سوسونیک درین رجا اولادور

030 10 106 693

EK:5

155

Central. Block anti-bolshevik "Asia" dont le but
 visant incontestablement un commun intérêt pour
 les deux pays, serait approuvée par Sa Majesté l'Empereur
 de toutes les Russies, nous nous permettons de prier
 votre Excellence d'envoyer des instructions nécessaires
 à cet effet à S. Ex. le Représentant en Roumanie et de
 vouloir bien nous en informer en même temps.

Veuillez agréer, Excellence, l'assurance de notre
 très haute considération.

M. W. Wittich

س. ع.

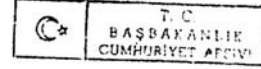
Son Excellence le capitaine de Frégate G. Graf
 Chef de la Chancellerie de S. M. l'empereur Kéril I
 à G. Cobourg Villa Solinbourg.

EK:6

Türkiye Cumhuriyeti
BAŞVFKÂLET
Muamelât müdürlüğü
Şube ...
Sayı 2481

KARARNAME

Evelce Perik ve üçüncü Ordu kumandanı iken izinsiz Avrupaya git-tiği için Umumî harptaki suiistimalinden dolayı muhakeme edilmesi hakkı mahfuz kalmak şartile 336 tarihinden itibaren nispeti askeri-yesi kesilmiş olan 1291 doğumlu Yanyalı Mehmet oğlu Vehibin , millî mücadeleye iştirak etmemiş ve şimdiye kadar da Türkiye'ye dönmemiş olmasına binsen 1041 mumaralı kamun mucibince Türk vatandaşlığından çıkarılması , Hariciye vekâletinin 22/12/928 tarih ve 55120/721 mumaralı teakresile yapılan teklifi üzerine İora vekilleri heyetinin 26/12/928 tarihli iqtimaında tasvip ve kabul olunmuştur .

26/12/928

REİSİCUMHUR

Gazi M. Kemal

18 18 01 02 1 10 31

M.M.V.

Mehmet Kemal

Ad.V.

[Signature]

B.V.

[Signature]

Ma.V.

[Signature]

Ha.V.

[Signature]

Da.V.

[Signature]

S.İ.M.V.

[Signature]

İk.V.

[Signature]

Na.V.

[Signature]

Mf.V.

Yanyalı Mehmet oğlu Vehip Paşa'nın vatandaşlıktan çıkarılması

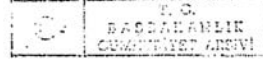

EK:7

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAIRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayıs
2

11987

Kararname

Evvelce vatandaşlıktan iskat edilmiş olup halen İskenderiye'de bulunan Vehip (Paşa) hakkındaki iskat kararının ref'i ; Dahiliye Vekilliğinin 15/9/1939 tarih ve 50013 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 19.EYLÜL 1939 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCUMHUR

İsmet İnönü

B. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
N. F. Akdoğan Fethi Özyaz N. M. V. Şahin Akdoğan Z. S. Akdoğan

Ma. V. Mf. V. Na. V. İ. V. S. I. M. V.
A. F. Çobanoğlu Yücel A. F. Çobanoğlu İ. V. Ş. H. Akdoğan

G. I. V. Zr. V. Mu. Mü. V. Tl. V.
Z. Akdoğan M. Akdoğan A. Çelinkaya

0.80 18 01 02 88 92 10